

Oplysninger om Auktionspriser, kort sagt alt hvad der kan tjene til at belyse dem og deres Historie. Alene denne Bibliografi, der forøvrigt ogsaa kan faas særskilt, har kostet sin Forfatter adskillige Aars Arbejde; men den danner da ogsaa en ualmindelig smuk Afslutning paa Værket.

Siden Halvfemserne har Ehrencron-Müller arbejdet paa sit Leksikon. Ikke uden et Suk bekender han i Forordet til 1. Bd., at det har lagt Beslag paa al hans Fritid og holdt ham borte fra andre litterære Sysler, han tit og ofte folte mere Lyst til at kaste sig over. Jeg lykønsker ham da til, at det Tidspunkt nu snart er inde, hvor han frit kan følge sine Lyster i saa Henseende og give sig i Lag med nye Opgaver til Glæde for ham selv og Gavn for Videnskaben.

B. Erichsen.

Nordisk Kultur. Redigeret af Johs. Brøndum-Nielsen, Otto v. Friesen og Magnus Olsen. Bd. VI, IX, XVIII, XXIII, XXIV, XXV og XXVII. 1931—33.

Af det igennem en Aarrække forberedte kulturhistoriske Størværk »Nordisk Kultur«, som bekostes af Clara Lachmanns Fonden i Göteborg, er de første Bind nu udkommet, og samtidig har Redaktionskomiteen, der bestaar af de tre filologiske Professorer Johs. Brøndum-Nielsen, København, Otto v. Friesen, Uppsala, og Magnus Olsen, Oslo, med den ansete Kulturforsker Dr. Sigurd Erixon, Intendent ved Nordiska Museet i Stockholm, som Generalsekretær, fremlagt den imponerende Arbejdsplan for hele Værket. Det er en meget storstilet Opmarch. Formaalet er, hedder det, at give en »alsidig Oversigt over den særegne nordiske Kulturs Frembringelser og Vækst« ved et Sammenspil mellem Sprog- og Kulturforskningens forskellige Grene, fremfor alt Arkæologi, Etnologi, Folkemindeforskning, Kunst-, Kirke-, Religions- og Retshistorie samt Antropologi og Geografi. De Perioder, som behandles, er først og fremmest den forhistoriske Tid og Middelalderen, »men paa saadanne Omraader, hvor den nordiske Kulturs Traditioner, særlig hos Bønderne, har sat sit Præg paa de nordiske Folks aandelige Udvikling i Nutiden, føres Skildringen dog frem helt til vor Tid«. Værket regnes at skulle omfatte 30 Dele og udkomme med mindst 2 Bind om Aaret. Medarbejderstaben er fuldt tilfredsstillende, det er gennemgaaende de mest kompetente Fagmænd i Norden.

For en nøgtern Kritiker maa den fremlagte Plan dog ikke alene synes imponerende men ogsaa unødigt vidtstvævende, det

er ikke muligt at finde nogen Indramning eller Afgrænsning for den udover de meget almindelig holdte Ord som ovenfor er citeret. Man har i for høj Grad bestræbt sig for at faa alting med, og en Mængde Stof vil komme til at gaa igen paa adskillige Maader, hvis virkelig alle de 30 Bind gennemføres. En lang Række af Bindene maa imødeses med stor Forventning, fordi de, forhaabentlig, vil give os Overblik over Æmner som ikke før har været behandlet samlet i moderne nordisk Litteratur, f. Ex. XIII Bopladser og Boligforhold, XIV Erhverv, XV Teknik og Haandværk («sløjd» oversættes i det danske Prospekt urigtigt ved »Hjemmeflid»), XVI Handel og Samfærdsel, XVII Mønt, Maal og Vægt, XXVI Dragt og Udrustning, XII Vaaben og Forsvarsvæsen. I saadanne Bind — og i adskillige af de andre — er der Udsigt til at Materiale og Kendsgærninger kan blive lagt til Rette af kyndige Hænder, til Gavn for baade Forskere og Lægfolk. Men hvad skal Redaktøren af Erhvervsbindet gøre, naar baade Haandværk og Handel er behandlede i andre Bind? Hvorfor er der ikke et særligt Bind om Landbruget? — Andre Æmner er enten saa almindelig holdte eller saa omfattende eller saa gennembhandlede i tidligere Værker, at man paa Forhaand maa tvivle om Nyttens og Rimeligheden af at behandle dem just her, f. Ex. VIII Litteraturhistorie, X Social Struktur, XI Retsvæsen, XII Staten, XXVII Kunst.

Foreløbig er udkommet syv Bind: VI Runerne, redigeret af O. v. Friesen, IX Folkeviser, Folkesagn og Folkeeventyr, redigeret af Knut Liestøl og C. W. v. Sydow, XVIII Byer og Bybebyggelse, redigeret af Edvard Bull og efter hans Død af Sverre Steen, XXIII Kirkebygninger og deres Udstyr, redigeret af Vilh. Lorenzen, XXIV Idræt, Leg og Dans, redigeret af Johan Götlind og H. Grüner-Nielsen, XXV Musik og Musikinstrumenter, redigeret af Otto Andersson, XXVII Kunst, redigeret af Haakon Shetelig. Nærværende Anmelder er ikke i Stand til at give en sagkyndig Vurdering af den lange Række Afhandlinger i disse Bind, der alle indeholder særdeles læseværdige og lærerige Partier. Det er endog umuligt at nævne de mange Forfattere ved Navn.

I Almindelighed maa det beklages, at Æmnerne i saa overvejende en Grad er stykket ud til national Behandling, og at det kun undtagelsesvis er lykkedes at finde Forfattere, der har turdet paatage sig den fællesnordiske Behandling, som dog maa være Idealet eller vel rentud Formaalet. I Særdeleshed gælder det de store almindelige Æmner, at kun en sammenlignende fællesnordisk Behandling vil give dem Berettigelse i et Værk af denne Art.

Man savner ogsaa det »Sammenspil mellem Kulturhistoriens forskellige Grene« som var lovet os i Prospektet. I XXIV har J. Götling gjort et meget prisværdigt Forsøg paa en samlet Behandling af nordisk Idræt og Leg, saaledes at han selv har skrevet Størstedelen, medens Sanglege skildres i en særlig Afhandling, oprindelig udarbejdet af S. Tvermose Thyregod og efter dennes Død færdigredigeret af Sigfús Blöndal og H. Grüner-Nielsen. Men til at behandle Legetøj og Spil har Folkloristerne kun undt den svenske Museumsmand S. Svensson 6 Sider, hvoraf endda det meste er Billeder, med det Resultat at kulturhistorisk saa interessante Æmner som Skakspil, Brædtspil og Kortspil kun faar en ganske intetsigende Omtale paa et Par Linjer.

Det store Bind om Kunst, redigeret af ingen ringere end den højtansete norske Arkæolog Haakon Shetelig, er et typisk Eksempel paa, hvor farlige den Art almindelige Æmner er indenfor et saadant Værks Rammer. Det rummer en Samling for største Delen fortrinlige og i høj Grad kompetente Afhandlinger, men kun en meget fast Redaktions Direktiver kunde have bragt en Helhed ud deraf, og saadanne Direktiver mærkes ikke. Det synes at have været overladt til de enkelte Forfattere af de 20 Afhandlinger, hvilke Synspunkter de har villet anlægge for deres Disposition, og hvilket Stof de har villet medtage eller overspringe. Resultatet er blevet en ganske uensartet Behandling og den største Vilkaarlighed. Redaktøren har i en Indledning søgt at glatte ud over dette Faktum, søgt at begrunde Uensartetheden og at trække en Linje op. Men det mærkes tydeligt, at denne Linje ikke er stukket ud paa Forhaand, men er en Frugt af Redaktørens Gennemlæsning af de modtagne Afhandlinger, som han har været for elskværdig til at tilbagesende til Omarbejdelse.

De forhistoriske Perioder behandles i 9 Afhandlinger for største Delen paa fællesnordisk Basis, som vi med Glæde og Anerkendelse fremhæver. Ikke mindre end 4 af disse handler om Vikingetiden, hvad der synes noget overdrevent. Blandt disse skal fremhæves Sheteligs egen Afhandling om Billedfremstillingen i Jernalderens Kunst, medens ældre Tiders Billedkunst behandles af Johs. Bøe (Stenalderens naturalistiske Kunst) og Gunnar Ekholm (Bronzealderens Helleristninger). Dermed er den sparsomme Billedkunst i de forhistoriske Tider sket retfærdig Fyldest. De øvrige Afhandlinger er henvist til at beskæftige sig med Kunsthaandværket, Brugsgenstande og deres Dekoration, men begrænser sig gennemgaaende i alt for høj Grad til det sidste alene. Det er Ornamentstudier. Tingene selv, deres Form, det kunstneriske Element i deres hensigtsmæssige Tilpasning til For-

maalet hører vi altfor lidt om. Ornamentikken er vigtig for Kronologien, men man bedømmer en Periodes kunstneriske Kraft langt bedre gennem dens formskabende Ævne end gennem dens Ornamentik.

Med Middelalderen ophører den fællesnordiske Behandling af Stoffet. Det er helt ubegribeligt hvorfor, thi en saa kortfattet Oversigt over den middelalderlige Kunst, som her bydes, kunde adskillige skandinaviske Kunsthistorikere have paataget sig, og kun gennem den gensidige Belysning af de forskellige Landes Optagelse af den fælleseuropæiske Middelalderkunst kunde der afvindes den knappe Skildring nogen Interesse. Redaktøren giver som Grund til denne Overgang til national Behandling, at »Kunstens Blomstring og Forfald nu fulgte Rigernes Skæbne i Politik og Økonomi«, men mon der heri var noget væsensforskelligt fra Forholdene i de forhistoriske Tider?

Forfatterne af de fem middelalderlige Afsnit har ikke holdt sig til »Nordisk Kulturs« Program at »give en alsidig Oversigt over den særegne nordiske Kultur«, og det skal indrømmes at Kunstens internationale Præg gør det vanskeligt at følge dette. Men saa lidt mærker man til et Forsøg paa at faa fat i den specielt hjemlige Indsats, at de fremmede Mestre og endog rene Importarbejder (af Mester Francke, Hermann Rode m. fl.) ligefrem med Forkærlighed behandles og tilmed afbildes, til Trods for at Billedudvalget her har maattet indskrænkes til det allernødtørftigste.

Den middelalderlige Kunst er i sin Art og Indhold væsensforskellig fra de ældre Tiders, forsaavidt som der nu vokser en Monumentalkunst op uden hjemlige Forudsætninger. Men selv om det maa indrømmes, at hele denne nye Kunst ikke uden videre kunde skæres bort i et Værk der bærer Titlen: Kunst, saa er det dog uheldigt, at Traadene fra Afsnittene om de forhistoriske Tider helt er sluppet, idet saa godt som enhver Omtale af Middelalderens Brugskunst og Ornamentik er udeladt; kun M. Pordarsons lille Afhandling om Islands Middelalder er her paa Linje med Værkets ældre Afsnit. Og dette er saa meget mere urimeligt som Bindet slutter med en Serie Afhandlinger om Folkekunsten i nyere Tider, hvor den store Kunst igen er lagt til Side og Æmnet igen bliver Brugskunsten og Dekorationen. Disse Afhandlinger, der alle er særdeles nydelig formede og giver et godt Indtryk af den uens Udvikling i de nordiske Lande og ogsaa karakteriserer den historiske Baggrund for disse Afvigelser, burde være lagt saaledes til Rette, at de havde medtaget Hovedtrækkene i Middelalderens Brugskunst og Ornamentik, der dog i flere af Landene

er nødvendige Forudsætninger for den senere Folkekunst. Sigurd Erixons interessante Afhandling om Folkekunsten i Sverige er netop skrevet med Blikket rettet bagud, den viser hvor sejgt Vikingetidens Dekorationselementer kan holde sig, og den vilde kun have vundet i Perspektiv ved at medtage det middelalderlige Stof.

I det af Vilh. Lorenzen redigerede Bind om Kirkebygninger og deres Udstyr har vi allerede et Eksempel paa de Dublinger, som man maa være forberedt paa oftere at møde i dette Værk. Det er Æmnerne fra Kunstbindets middelalderlige Del som her tages op til udførligere Behandling. Synspunkterne er ganske vist noget ændrede, »at give en ren kunsthistorisk-æstetisk Skildring har ikke været Hovedhensigten«, men det kunsthistoriske Synspunkt kunde være forladt paa ganske anderledes radikal Vis. Det skal dog anerkendes, at Bygningerne og deres Udstyr ikke skematisk er behandlede efter Stil, Art og Materiale, men saa vidt gørøligt efter deres Anvendelse og i deres indbyrdes Sammenhæng. Som det med et noget tvetydigt Udtryk hedder i Indledningen: »det har maattet anses for en Hovedopgave . . . at hindre selve Kirkebygningerne og deres Udstyr i at falde for meget fra hinanden«. Redaktionen er langt fastere end i Kunstbindet, de tre Hovedafsnit om Sverige (af Gerda Boëthius), Danmark (af Vilh. Lorenzen) og Norge (af Anders Bugge) er ensartet anlagte. Men hvorfor søger Redaktøren at give os en saglig, principiel Begrundelse for den nationale Udstykning, naar Argumenterne (den forskelligartede eller, lad os sige, ikke helt ensartede Udvikling i Landene og for Islands Vedkommende »lillige den Ejendommelighed at saa lidt er bevaret«) er saa intetsigende som Tilfældet er. Hvorfor siger man ikke rentud, at der ikke har været nogen Forfatter at finde, som vilde paatage sig at skrive hele Bindet?

Bugges særlige Styrke fremfor de andre Forfattere er, at han er Teolog af Skole og derigennem bedre indlevet i det religiøse Liv, som er Forudsætningen for den kirkelige Kunst, overhovedet er han Kultur- og Kultushistoriker i højere Grad end de andre, og han skriver fortræffeligt. Gerda Boëthius' Afsnit er fast og dygtigt gjort, vistnok det bedst gennemarbejdede af dem alle. Lorenzens Fremstilling præges af, at han i saa udtalt en Grad er Arkitekturhistoriker, Behandlingen af det, som ikke er Arkitektur, er — ialfald sine Steder — ret udvendig, og Misforstaaelser er ikke undgaaet. Det er saaledes en Vildfarelse (S. 98), at den romanske Drageornamentik er et nordisk Oldtidslevn; den er importeret ude fra Europa med illuminerede Haandskrifter, og

man vil i det 12. Aarh. kun finde ganske faa, i det 13. Aarh. overhovedet ingen Levn af den specielt nordiske Ornamentik her i Danmark. Ofte er Lorenzen ikke konkret nok, han kan tale ud i den blaa Luft om noget, hvorom intet vides, som f. Eks.: »Desværre savnes ethvert Spor af malede Fremstillinger i disse Kirker. Har der været saadanne, kunde de tænkes ved deres Tale at have suppleret Stenbilledernes«. Efter en saadan Sætning anbringer Forf. med Rette et Udraabstegn. Nyttig er den forholdsvis udførlige Oversigt over Klosterkirkerne, der er Forf.s egentlige Speciale.

Bindet om Runerne er skrevet af Værkets tre filologiske Hovedredaktører, der ogsaa har delt Arbejdet mellem sig nationalt, hvilket i dette Tilfælde maa forekomme velmotiveret. Dog har Bindredaktøren, v. Friesen, under ét behandlet de ældre Runer, saavel de nordiske som de ikkenordiske og derunder ogsaa Runernes Oprindelseshistorie. De forskellige nye Hypoteser herom giver Forfatteren en hædrende Omtale samtidig med at han fastholder sit eget Standpunkt fra 1904, at Runerne maa afledes fra den græske og i mindre Grad den latinske Kursiv, et Standpunkt, som i sin Tid fik en fortrinlig Basis i B. Salins arkæologiske Paavisning af, at Runerne først optræder i Sortehavsegnene (hos Gotheerne), hvorfra de vandrer gennem Østeuropa direkte til Norden, sandsynligvis med Herulerne (S. Bugge, v. Friesen). For Arkæologer og Historikere er det vanskeligt at forstaa Gennemførligheden af Carl J. S. Marstrand's Hypothese, at Runerne er udviklet af et etruskisk-keltisk Alfabet som anvendtes i Norditalien i Tiden før Kr. F. Til Sigurd Agrells sindrige Forsøg paa at forklare Runernes, fra andre Alfabeters helt afvigende, Rækkefølge udfra mithraistisk Talmagi stiller v. Friesen sig i Princippet velvillig anerkendende. Det er mærkeligt, at Forfatteren under Omtalen af den vigtige norske Eggjum-Runesten har undladt at omtale og tage Stilling til Lis Jacobsens store nye Undersøgelse, samtidig med at han benytter hendes Tolkning; det er vanskeligt at finde en elskværdig Forklaring paa en saadan Fremgangsmaade. — Blandt Afsnittene om de yngre Runer er v. Friesens det interessanteste for Historikere, det svenske Runemateriale er baade det rigeste og det kulturhistorisk værdifuldeste, i hvert Fald det som med største Grad af Sikkerhed lader sig historisk fortolke.

Det lille Bind om *Byer og Bybebyggelse* er en god Prøve paa det værdifulde som »Nordisk Kultur« kan bringe; det indeholder en Samling meget instruktive Smaa-Afhandlinger. Man har ligesom i Runebindet valgt den Arbejdsdeling, at den svenske Med-

arbejder, Adolf Schüek, skildrer den allerældste Tid, men at de senere Tider behandles nationalt, for Danmarks Vedkommende af Hugo Matthiessen og Poul Johs. Jørgensen, for Norges af Edv. Bull. Med Bevægelse læser man Bulls livfulde, med kraftige Linjer optrukne Skildring, et Mesterværk, mod Slutningen noget ufærdigt. Det er det seneste Arbejde fra den højtbegavede Forskers Haand, og det vrimler deri med Problemer som rejses eller strejfs; det er just, hvad man maa ønske, at Medarbejderne ved »Nordisk Kultur« i størst mulig Udstrækning vil efterligne, der ligger mere Vægt herpaa end paa den systematiske Fremstilling.

Forfatternes forskellige Anlæg og Interessesfærer gør Behandlingen noget uensartet. Hugo Matthiessens Synspunkter er især færdselsgeografiske, topografiske, byplanmæssige og kulturhistoriske, og en tilsvarende Behandling faar vi ikke for de andre Lande; til Gengæld er de økonomiske Problemer, der knytter sig f. Eks. til Øresundstolden og Sildefisket, ikke trukket stærkt frem. Bulls Synspunkter er derimod fremfor alt og næsten udelukkende de økonomiske, Varebehovet og Vareproduktionen som Forudsætninger for Bydannelserne. Poul Johs. Jørgensens kyndige Redegørelse for de danske Stæders Forfatning og Forvaltning kunde med stor Fordel være udvidet til en fælles nordisk Fremstilling af Byernes Retshistorie, Udviklingslinjerne er paa dette Omraade saa ensartede, det er jo kort og godt Optagelsen af de hanseatiske Stæders Institutioner.

Paa andre Omraader er der mere Forskel mellem Landene. Danmark har ingen Verdensstæder som Visby og ingen monopoliserede Stapelpladser som Bergen og Stockholm, til Gengæld er de danske Middelalder-Byers Antal næsten dobbelt saa stort som Sveriges og Norges tilsammen. Det er vel især den mere koncentrerede Bosættelse i de danske Landsdele som har været fremmende for Bydannelserne. I Norge er Bebyggelsen saa spredt, at kun Pladser med Udenrigshandel bliver til Byer, i Danmark er derimod paafaldende mange af de større og ældre Byer opstaaet ved Vejkryds inde i Landet. Interessant er Modsætningen mellem den tyske Indflydelse og Indflytning i de danske og de svenske Byer. Den mærkes tidligst i de danske, men bliver her aldrig saa overvældende som den gennem 13. og 14. Aarh. var i de svenske. — Endnu skal kun fremhæves Ad. Schüeks velbegrundede Reservation overfor Tilbøjeligheden til at overdrive Frisernes Betydning for de ældste Bydannelser i Norden.

Poul Nørlund.